

– Мої вітання, друзі. Це програма «Шлях до себе», мене звати Лєна Чиченіна. У цій програмі ми говоримо про вплив Радянського Союзу на українську дійсність і як з-під цього впливу виходимо. Наша програма виходить за підтримки Українського культурного фонду. Говоримо сьогодні про архітектуру та урбаністику. Звичайно, з Юліаном Чаплінським, архітектором і блогером. Вітання, пане Юліане.

– Доброго дня.

– Власне, коли почалася декомунізація, я постійно чую розмови про те, що ж було хорошого у Радянському Союзі, не все було так погано. Мають часто на увазі архітектуру, мовляв, дуже грамотно проєктували міста, було зручно, не було нагромаджень МАФів тощо. Яка ваша думка з цього приводу?

– Я не схильний до чорно-білого бачення світу. Вважаю, що кожна епоха мала свої недоліки та плюси. Якщо ми говоримо про Середньовіччя, то міста Європи чомусь перейшли до іншого планування – Відень чи Париж – і свідомо розібрали свої старі міста. Зрештою, за часів Австрії у Львові також було розібране старе місто. І створені нові підходи, нові вулиці, проспекти тощо. Тому зараз ми дуже романтизуємо період Середньовіччя і так далі. У радянський час позитивним було те, що існувало якесь планування, яке виконувалося. Але воно виконувалося виключно за рахунок того, що все було державне – люди були державні, вони всі ходили на державну роботу, земля вся була державна, помешкання були державні. Не було ніякої приватної власності, відповідно можна було дотримуватись якогось плану. Зрештою, економіка, зокрема, була планова. І ця дійсність планувальна ніяк не може інтегруватись з капіталізмом і з приватною власністю. Ось і вся історія. Але чи були такими ідеальними ці міста, то я маю великі сумніви. Тому що ті МАФи і з'явилися, бо торгової площі бракувало за Союзу. Якби було достатньо на перших поверхах активності комерційної, то не було би потреби у МАФах.

– Теж така тенденція останніх років, коли іноземні суперзірки їдуть знімати свої відео або рекламу у спальних районах, оцих страшних. Або їх цікавить саме радянська модерністична архітектура, вони там знімають кліпи. Це дуже-дуже популярно. Чому є така тенденція? Якщо говорити про модерністичну архітектуру, то мені сяк-так зрозуміло. Але «панельки»... Чому?

– Це просто картинка для відео. Я не вважаю, що цим насправді треба пишатися. Думаю, що хтось кліпи знімає й у фавелах у Латинській Америці, але це ж не означає, що це хороше житло. Чи у якихось нетрях Індії. Тобто це

колорит. Для конкретного відео треба брутальну картинку, от вони їдуть туди знімати.

– Якщо говорити про житло радянське – «хрущі», «панельки», – люди були їм раді, бо туди часто переселялись з комунальних квартир, де умови були ще гірші. Багато людей вирости у цих «хрущовках». Чи можна говорити, що це житло, цей спосіб життя якось вплинули на нашу свідомість?

– Воно вплинуло безпосередньо. Знаю масу моїх замовників перших, було дуже багато людей, які жили в «хрущовках» і вони за мету собі ставили робити величезні особняки. Якщо подивитись на будинки, які зводили у період незалежності, усі дуже зловживали площами. Газ був дешевий, ніхто не думав, як буде опалювати. Люди будували величезні будинки, по 500-600 метрів квадратних, з купою спалень. Це була реакція проти того житла в «хрущовці».

Сказати, що це аж така супернегативна картинка, що в ній якось міняється психіка людини, я не думаю, не маю таких поглядів. Тому що у капіталістичному світі є значно гірші умови життя. У тому ж Нью-Йорку, на Мангеттені, є дуже-дуже соціальне житло, де живуть за копійки, бо на краще не мають фінансів. Власне, капіталістичний світ відрізняється від соціалістичного тим, що за соціалізму були спроби все уніфікувати, зробити якісь норми мінімального проживання для людей, все вираховували до сантиметра квадратного. У капіталістичному світі є можливість робити будь-що. Зараз пішла мода на так звані смартквартири, така модна назва. У нас у Львові це називали «кавалерка»: людина заходить в одне приміщення, а там тільки туалет відділений, а кухня, спальня та вітальня – всі в одному приміщенні. Це зараз назвали модним словом «смартквартира». Вона ніяка не смарт, це просто від біди, бо людина не може собі дозволити більшої площі квартири.

– Як ви відчуваєте, як архітектор передусім, чи є серйозне ставлення до питання архітектури? З одного боку, я бачу популярність ваших блогів, коли ви розповідаєте чи щось показуєте по урбаністиці. Це збирає багато тисяч переглядів. З іншого боку, бачу стан Одеси, Херсона, коли дуже красива архітектура просто розвалюється. Те саме ж у Києві. Як ви бачите цю проблему?

– Я так розумію, що ви маєте на увазі, чи держава дбає...

– Взагалі ставлення до архітектури як до цінності. Бо мені інколи здається, що хвилює лише невелику групу активістів.

– Трошки внесу ясність, що я вважаю архітектурою не об'єкти нерухомого майна, а вважаю нею процес і результат планування. Тобто для мене це архітектура. Архітектуру, яка збудована, назвемо спадщиною. Думаю, краще

перефразувати питання: чи дбає країна про спадщину? Звичайно, що ні. Але в нас є викривлене поняття: чомусь всі вважають, що якщо мають свій будинок, історичний, у приватній власності, то держава ступити на його поріг не має права. Проте коли тече ринва на фасаді або дах, тоді держава повинна зробити за якийсь незрозумілий бюджет ремонт. І це є проблема. У нас немає вихованого інституту ефективного власника. Це ілюзія. Після тридцяти років незалежності люди й далі живуть комуністичними уявленнями про те, хто має відповідати за стан будинку. За стан будинку відповідає тільки власник. Так само як за стан автомобіля має відповідати його власник. Це і є приватна власність.

Держава що може зробити, якщо ми говоримо про історичну спадщину? Вона може організувати дешеві кредити, як це було у повоєнних Німеччині, Австрії та в інших країнах. Коли повинні самоорганізуватися, заробити гроші та взяти дешевий кредит або під нульові відсотки, позичити у держави, щоб зробити реставрацію свого будинку. Дарунків ніхто не цінує. Якщо люди хочуть, щоб їм поремонтували їхню пам'ятку архітектури, то вони повинні на це знайти фінанси. А держава, як на мене, може допомогти знайти їх з невисокими кредитними ставками. Що стосується ставлення держави до архітектури, до процесу планування, то тут є гірша ситуація.

Наша держава вирішила, що зовнішній вигляд будинків, генплан – це повністю прерогатива вирішення забудовника та, можливо, його архітектора, якого ніхто не знає. Ми знаємо, що костел, який нещодавно горів у Києві, проєктував Городецький. Ми знаємо архітекторів Бекетова, Нормана Фостера, Антоніо Гауді. Зараз усе помінялося. Ми знаємо, що це буде компанія «Інтергал-Буд», це – SAGA Development, це – «Ріел». Хто за нею стоїть, хто ця особистість, хто це проєктував? Ми цього не знаємо. Так, у документах десь написано, хто головний архітектор проєкту, головний інженер проєкту, але часто люди послуговуються чужими печатками, нема того авторства. І відсутність авторства породжує колективну безвідповідальність. Вирішує, який буде головний фасад, не архітектор, а забудовник. І держава, яка створила закони для цього, так вирішила. Тому у нас міста такі кучеряві, кострубаті, немає єдиних ансамблів, спадкової школи, традиції урбаністичної. І ми споживаємо оце жахіття на наших вулицях.

- **Як це можна побороти? Приміром, місто Рівне. Ще донедавна – зараз кажуть, що трішечки краще – воно було все завішане рекламними банерами, це був такий єдиний базар. У багатьох містах, на відміну від Львова, де літерами викладені, бодай у центрі, назви аптек та магазинів, клеїться великий банер. І все це разом створює не дуже красивий ансамбль навіть у потенційно симпатичних місцях. Це**

питання контролю держави чи свідомості власників, наприклад, торговельних центрів? У чому причина?

– Це політика міста, а не держави. Львів років дев'ять, по-моєму, тому розробив інтегровану концепцію розвитку середмістя. Мета – залучити інвестиції в історичну архітектуру, привести туди пішохода, тобто туриста. Бо турист може й бути внутрішній – львів'янин, який приїхав з іншого району. Ця концепція полягала у створенні правил гри, вони були оформлені рішенням виконкомів, ухвалені на сесії, і це вийшло та, як виявилось, мало ефект бомби. Міста тепер показують пальцем на Львів як на взірець. Тобто всього-на-всього треба домовитися про правила. Всі вивіски у містах завжди за дуже короткий термін міняються, тому що змінюються орендарі, продають нерухомість, дають іншому орендареві. Якийсь бізнес пішов, якийсь не пішов.

Перманентно, коли був головним архітектором Львова, це були сотні вивісок у рік, а може, й тисячі, які ми погоджували. Є прості правила, описані на сайті міської ради, що вивіска має бути такою і такою, без таких-то матеріалів. Усі фірми, які займаються зовнішньою рекламою, ментально це розуміють і описують клієнту, що якусь вивіску погодять, а якусь – ні, тому що є прозорі правила гри. Це ж стосується правил розташування літніх майданчиків, велосипедних доріжок, стійок, рекламних банерів і білбордів. Це політична воля місцевих еліт. Мер повинен сказати, що бере це у свої руки, протиснути це через сесію, ухвалити і пізніше мати політичну волю цих правил дотримуватись.

– Повернімося до питання декомунізації, тому що досі багато людей не знають, що з цим робити. Коли є величезна кількість комуністичної символіки на будинку, або навіть невелика, люди кажуть, що її треба збити. Щось з нею зробити, аби взагалі не було жодного серпа і молота. З вашої точки зору, що можна вдіяти з цим спадком?

– Я би підходив до кожного об'єкту окремо. Я би створював дорадчі ради при управліннях охорони історичного середовища і вирішував щодо кожного об'єкту окремо. Наприклад, у Львові не було такої диктатури комуністичної символіки, спадок сталінської архітектури налічує не тисячі, як у Києві, а десятки. У Львові є один об'єкт у центрі, то поки мені не тицьнули пальцем, що десь зверху під карнизом є серп і молот з колоссям, то я би й не звернув уваги. Є дуже багато розеток з зірками, без серпів і молотів. Були дебати, чи трактувати п'ятикутну зірку як комуністичний символ, адже в Америці їх також використовували. Проте ми розуміємо, що це про комунізм. Що стосується Києва, то цілі ансамблі в метро, якісь «дружби народів», бояри, Богдан Хмельницький – ці історичні міфи, які мене особисто дратують. Я розумію, що

це просто якийсь маразм, який треба було б перенести у якийсь музей та комплексно цю станцію переробити. Буває, що можна на флагштоці збити або замінити зірку. Буває, що воно вплетене в декор. Щоб його переробити, мусить бути архітектурний підхід, це має вирішувати рада. Мені здається, що треба більше концентруватись на пам'ятниках. Якщо були пам'ятники Косіору, Леніну – це буквально трактування. Перейменування вулиць якихось Кірова, Орджонікідзе набагато важливіше, ніж якась декорована річ, що органічно вплетена у декор. Тому я би до цього питання підходив дуже індивідуально.

– МХотіла запитати про Майдан Незалежності. Часто можна натрапити на висловлювання архітекторів, які його називають одним із найжахливіших місць, нагромадженням всього – що було вдома, те й наліпили. Проте це знакове місце для України. Як тепер з цим бути?

– Насправді сама колона з тим бароковим портиком не є чимось поганим. Погано, що це площа без площі. З одного боку вона розрізана Хрещатиком, який досі слугує ледве не міжнародною трасою. Однозначно треба переглядати профіль цієї вулиці, тобто знову пустити трамвай, збільшити потоки громадського транспорту, зробити піші переходи. Адже це нонсенс, коли людей заганяють під землю. Не можу уявити, наприклад, що площа Петра у Римі була б відділена від якоїсь вулиці підземними переходами. А друга частина, більша, захаращеним тим, що не є пішохідним: дуже багато сходів, скляних куполів, незграбні форми, ті ж МАФи. Її потрібно пішоходизувати. Тоді це більше нагадуватиме площу. Про архітектуру форм. Звичайно, що багато напхано, можна якісь речі почистити, того ж «Глобуса». Якісь випадкові історії, звісно, є. Але так категорично щось зносити або переносити, думаю, треба лишити прийдешнім поколінням.

– Оскільки у нашій програмі ми говоримо про радянський спадок, на вашу думку, що в урбаністиці лишилось доброго та поганого від Радянського Союзу? Що потрібно чіпати, а що взагалі окей?

– Це відсоток забудови ділянок і відсоток озеленення. Можливо, у Радянському Союзі не було суперландшафтного дизайну, але якщо ви зайдете у будь-який київський двір хрущовського періоду, то будете наче у ботанічному саду. А якщо зайдете у будь-яку київську новобудову, навіть найдорожчу, то будете шукати дерева, як кажуть, днём с огнём. І це позитивні речі. Були норми, яких дотримувались. Поганим було те, що не було змішаного типу забудови. Далі містопланувальники, які навчають в університетах – я їх називаю «генпланістами» – свято вірять, що генплан треба робити, він нас врятує. Вони мислять категоріями: тут ми живемо, тут ми працюємо, тут відпочиваємо, тут лікуємося. Все це треба розіпхати по карті міста.

Насправді капіталістичним містам притаманна змішана забудова: на першому поверсі є послуги, на другому може бути своє бюро, на третьому – квартира в оренду, на четвертому поверсі можемо жити, наприклад. Всі ці функції є по вертикалі, а не горизонталі. Ще страшна автомобілецентричність, якою марило радянське планування: широченні проспекти, викорчовані трамвайні колії, тролейбусні маршрути тощо. Плюс у радянський час ніхто не рахувався з ресурсами. «Генпланісти» малюють купу асфальту, який треба обслуговувати, перестеляти. І до нас перейшла тема про потрібність будувати дороги, розв'язки, треба лити багато бетону, асфальту, і це є породження того часу.

На Заході об'єкти, кошториси роблять не тільки на період будівництва. У Німеччині, і загалом у Євросоюзі, рахують, скільки коштуватимуть п'ять років утримання проєкту. Відповідно змінюється підхід до утеплення будинків, застосування інноваційних систем опалення, вентиляції об'єкту і так далі. Досі величезна прірва між нами та Європою. Можна сказати, що ніякої урбаністики не було. Урбаністика – це людиноцентрична ідеологія. Це про інклюзивність, оздоровлення, відносини між людьми. Урбаністика радянська – це утопічні історії про те, що всі матимуть автомобіль; треба площі, щоб там танки їздили, паради проводили. Є багато помилок. Найкращий зразок, як працює ця парадигма модерністична – Берлін. Є Західний та Східний Берлін. У Східному Берліні зараз адаптують соціалістичні архітектуру та простори до сучасних потреб. Виходить дуже цікавий симбіоз. Багатьом українським містам треба вивчати досвід Берліна.